

Newsletter-ul este elaborat în baza emisiunii radiofonice din 16 decembrie 2014, realizate de Asociația pentru Politică Externă (APE) în comun cu Friedrich-Ebert-Stiftung (FES). Emisiunea este difuzată de postul public Radio Moldova și de Radio Vocea Basarabiei. Emisiunea radio și Newsletter-ul sunt parte a proiectului FES și APE „Dialoguri de politică externă”. Conținutul poate fi preluat liber cu menționarea sursei.

foreign policy association
APE
asociația pentru politică externă

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

NEWSLETTER

BULETIN LUNAR • DECEMBRIE 2014 • NR.11 (105)

Sinteze și Dezbateri de Politică Externă

Materialele sunt realizate de Lina Grâu – expert pe politică externă și relații internaționale, coordonator de programe APE.

TEMELE EMISIUNII:

- 1.** Anul 2014 – primii pași pe drumul lung al integrării europene. **Nicu Popescu:** În 2014 R.Moldova a aruncat ancore care o vor menține pe cursul european.
- 2.** **Viorel Chivriga:** Pe partea economică, reformele întârziate ne-au jucat festa în anul 2014.
- 3.** **Mihai Cernencu:** Chiar dacă Rusia își va redeschide piața, trebuie să înțelegem că acolo crizele se vor mai repeta.

Ultima perioadă a fost marcată de o serie de evenimente importante pentru Republica Moldova.

Republica Moldova a semnat, pe 22 decembrie, contractul de import de gaze din România, un pas important în direcția asigurării securității energetice a țării. Contractul intră în vigoare la 1 ianuarie 2015, iar prețul este de aproximativ 277 dolari pentru o mie de metri cubi, considerabil mai ieftin decât gazele livrate de Gazprom. În a doua jumătate a anului 2015 autoritățile de la Chișinău planifică să înceapă construcția segmentului de gazoduct care să facă posibilă livrarea gazelor românești de la Ungheni la Chișinău. Conducta Iași – Ungheni are capacitatea de 1,5 miliarde de metri cubi pe an, volum care ar putea acoperi consumul de gaze al Republicii Moldova, fără regiunea transnistreană.

Președintele Ucrainei, Petro Poroshenko, a semnat legea care prevede abandonarea de către Ucraina a statutului de neutralitate. Poroshenko a declarat că într-o perspectivă de 5-6 ani ucrainenii vor putea decide dacă Ucraina se va alătura sau nu Alianței Nord-Atlantice după ce va ajunge la standardele cerute de NATO. Noua lege, adoptată de Rada Supremă pe 24 decembrie, anulează legislația care nu permitea Ucrainei să se alăture niciunui bloc militar și a fost criticată dur de Rusia.

Președintele Vladimir Putin a semnat pe 26 decembrie noua doctrină militară a Federației Ruse, care definește drept principale amenințări la adresa securității țării extinderea capacităților militare NATO și instabilitatea regională. Principalele riscuri interne sunt considerate activitățile care ar putea destabiliza Rusia și terorismul.

Purtătorul de cuvânt al NATO, Oana Lungescu, a reacționat la analiza conținută în noua doctrină militară a Rusiei, atrăgând atenția că actuala criză a fost provocată de Rusia care s-a amestecat în treburile Ucrainei, nu de decizia Alianței de a-și întări flancul estic ca urmare a anexării Crimeii.

Partidele pro-europene de la Chișinău nu au reușit, la o lună de la alegeri, să convină asupra creării unei coaliții de guvernare și a unui nou Executiv, acuzând disensiuni în ceea ce privește principiile de funcționare a viitoarei alianțe.

Parlamentul s-a convocat în prima sa ședință de după scrutinul din 30 noiembrie, în cadrul căreia au fost formate grupurile parlamentare. Ședința a avut loc pe 29 decembrie, în ultima zi când legislația mai permitea acest lucru.

Președintele nou-ales al României, Klaus Iohannis, a anunțat că va efectua prima sa vizită oficială externă în Republica Moldova. Vizita ar urma să aibă loc pe 22-23 ianuarie, șeful statului român urmând să se întâlnească cu liderii politici moldoveni și să țină un discurs la o universitate de la Chișinău.

Anul 2014 – primii pași pe drumul lung al integrării europene

Anul 2014 a fost unul extrem de important pentru parcursul european al Republicii Moldova, anul în care Chișinăul a semnat și ratificat Acordul de Asociere cu UE, a obținut regim liberalizat de vize cu statele europene și a început să simtă primele beneficii de pe urma liberalizării comerțului cu UE.

Totuși, lucrurile nu sunt atât de clare cum și-ar fi dorit partea pro-europeană a

societății, și asta, în mare parte, din cauza inconsistenței în reforme, a eșecului în combaterea corupției, a reformei lente în justiție căreia i se opun în primul rând cei din interiorul sistemului judecătoresc, dar și din cauza inconsistenței clasei politice care de multe ori a părut să fie preocupată de interesele personale și de grup mai mult decât de cele ale cetățenilor.

Nicu Popescu: În 2014 R.Moldova a aruncat ancore care o vor menține pe cursul european

Nicu Popescu, expertul Institutului European pentru Studii de Securitate de la Paris, spune că în acest moment situația în regiune este una foarte fluidă și greu de pronosticat. Totuși, Republica Moldova a reușit în 2014 să arunce mai multe ancore menite să o mențină pe viitor pe un curs european.

■ **Nicu Popescu:** Situația este foarte fluidă. Știți bine cum acum câteva luni Rusia credea că se află într-un fel de victorie în cazul Ucrainei: Crimeea anexată, Ucraina pe brânci... Și iată că brusc economia Rusiei se deteriorează, prețul petrolului scade... Nu prea putem vorbi cu careva certitudini atunci când ne referim la niște state precum Republica Moldova, Ucraina sau Rusia. Și aceasta este un mare dezavantaj. Evident, din punct de vedere strategic, situația României, a Lituaniei sau a Poloniei este mult mai previzibilă și mult mai ireversibilă pe un făgaș cât decât bun decât în cazul Republicii Moldova sau Ucrainei.

Pe de altă parte, da, Republica Moldova a făcut câțiva pași fermi, dacă doriți a aruncat câteva ancore destul de puternice în spațiul european. Este vorba de liberalizarea vizelor și, pentru viitorul pe termen lung, dacă guvernările de la Chișinău nu vor face mari prostii de politică externă sau internă, faptul

că cetățenii Republicii Moldova vor putea călători fără vize în UE va ancora societatea moldovenească în spațiul european pentru încă mult timp. Și acesta este un lucru important.

O altă ancoră foarte puternică este Acordul de liber schimb cu Uniunea Europeană. Acordul de Asociere și Zona de liber schimb cu UE sunt o mare oportunitate. Deja s-au observat câteva efecte pozitive prin creșterea exporturilor de produse agricole către Uniunea Europeană. Dar vă asigur că niciun investitor major occidental nu va veni în Republica Moldova doar pentru faptul că s-a semnat Acordul de Asociere, fără ca acesta să ducă la o îmbunătățire substanțială a mediului de afaceri, la combaterea corupției și reformarea justiției.

Un alt efect al Acordului de Asociere este faptul că pentru Republica Moldova, inclusiv pentru o eventuală guvernare de stânga peste 5, sau 10, sau 3 ani, acesta va face mult mai dificilă, practic imposibilă, reorientarea spre Uniunea Eurasiatică în condițiile în care peste jumătate din comerțul Republicii Moldova este cu Uniunea Europeană, dar și în condițiile în care Ucraina nu va adera în viitorul previzibil la Uniunea Eurasiatică din cauza situației sale de război de facto cu Rusia.

Toate aceste circumstanțe creează niște legături pentru Republica Moldova care fac aproape imposibilă reorientarea reală spre Asia. Orice guvernare va trebui să țină cont de aceste ancore economice și politice pe care le-a aruncat Republica Moldova și guvernarea pro-europeană în ultimii ani în spațiul UE.

■ **Lina Grău:** Dumneavoastră vorbiți de ancore, dar, pe de altă parte, există și pericole pentru Republica Moldova în acest parcurs european. Care ar fi principalele lucruri care ar putea, în cel mai rău scenariu, să compromită acest parcurs?

■ **Nicu Popescu:** Cred că principalele pericole sunt de natură internă. Ele țin de faptul că statul Republica Moldova, instituțiile statului sunt, în mare parte, putrede. Anumite instituții și-au îmbunătățit funcționalitatea în ultimii ani, însă cazurile de succes ale reformelor instituționale rămân, mai degrabă, minoritare. Republica Moldova continuă să fie un stat putred: putred de corupție, putred de o clasă politică și pe dreapta, și pe stânga destul de decredibilizată în ochii populației, cu un sistem de justiție putred, cu un sistem ineficient de gestionare a colectării impozitelor, cu un sistem deficitar de asigurare a oamenilor de afaceri cu condiții de lucru fără presiuni excesive.

Deci, din toate aceste puncte de vedere, statul rămâne destul de putred, ceea ce creează multe oportunități pentru complicații de ordin intern – dezamăgirea populației, creșterea popularității iluziei eurasiatice, dorința unei mari părți a populației de a vedea un lider puternic de tipul lui Putin, de tipul lui Lukașenko...

Iar toate aceste probleme de ordin intern creează oportunități pentru factorii externi. În primul rând, s-o spunem de față, este vorba de Federația Rusă care investește și va continua să investească în acest vis de construcție eurasiatic, de reintegrare post-sovietică. Și, evident, în acest proces Rusia folosește slăbiciunile interne ale statelor

post-sovietice. S-a văzut ce a făcut Rusia în Ucraina în ultimul an: și anexarea Crimeii, și infiltrarea Donbassului, dar și legături bazate pe corupție cu regimul Ianukovici. Însă toate aceste lucruri au fost posibile pentru că Ucraina era un stat putred, corupt, care oferea oportunități ample Rusiei să exploateze aceste slăbiciuni ucrainene.

Lucrurile sunt foarte diferite în statele Baltice, care au o rezistență instituțională mult mai mare față de Rusia. Acest lucru este valabil chiar și în Georgia, datorită eforturilor lui Saakașvili care a reformat și poliția, și serviciile speciale, inclusiv contra-spionajul și armata. Capacitățile Rusiei de a infiltra și influența pe interior situația într-un stat ca Georgia sau Lituania sunt mult mai reduse decât capacitățile Rusiei de a influența situația internă și politica internă dintr-un stat ca Ucraina sau Moldova. Și în acest sens factorii externi recurg la manipulări, atunci când acest lucru li se permite de către o clasă politică afectată de corupție și de niște instituții ale statului nereformate. Așadar, acestea oferă actorilor externi posibilități de manipulare geopolitică.

Lina Grău: Ceea ce spuneți dumneavoastră înseamnă că pentru Republica Moldova, chiar și pe fondul unei Rusii destul de slăbite din cauza problemelor economice, continuă să existe, inclusiv pentru anul 2015, amenințarea de destabilizare a situației, de încercare de manipulare a sferei politice, inclusiv în perspectiva alegerilor locale din vara anului următor?

Nicu Popescu: Există. Bine, practic întregul an 2014 atenția Rusiei a fost orientată către Ucraina – la cel mai înalt nivel, la nivelul resurselor de politică externă, al serviciilor speciale, al armatei, al politicienilor. Evident, acest lucru a însemnat că Rusia nu s-a ocupat de alte state post-sovietice cu aceeași determinare ca în cazul Ucrainei. Și acest lucru a oferit și Republicii Moldova, dar și altor state, un pic mai mult răgaz să-și continue politicile interne sau externe așa cum au fost ele determinate de către consensul politic intern.

Pe de altă parte, este puțin probabil că Rusia va invadea Republica Moldova deschis, însă

niște mecanisme mai subtile și până la urmă mai ieftine, cu resurse mult mai puține decât intervenția Rusiei în Ucraina, pot fi utilizate și în cazul Republicii Moldova. Acest lucru s-a văzut parțial și în campania electorală: presiuni, presă, intervenții mediatice, propaganda canalelor rusești, sprijinul deschis al unor forțe politice, parteneriate cu alte forțe politice din Republica Moldova, nu neapărat deschise... Deci toate aceste metode de proiectare a influenței Rusia le-a aplicat în cazul Republicii Moldova în ultimii peste 20 de ani și le va aplica și în continuare.

Și în acest sens adevăratul răspuns pentru securitatea și stabilitatea Republicii Moldova constă nu atât în speranța că Rusia va înceta să facă acest tip de intervenții de politică externă, cât în creșterea imunității Republicii Moldova la acești „virusi geopolitici”. Or, această imunitate se face, iarăși, prin reforma poliției, prin reforma armatei, prin transparența finanțării partidelor, rezistența sistemului bancar... Deci, mai puține acuzații în direcția factorilor externi – toate marile puteri vor să-și extindă influența și vor să aibă o diplomatie activă, însă principala întrebare pe care trebuie să și-o pună Republica Moldova este: în ce măsură elitele sale se ocupă de auto-curățare și de întărirea organismului Republicii Moldova?

Lina Grău: Alegerile parlamentare care au avut loc la sfârșitul anului, pe 30 noiembrie, au fost mult comentate inclusiv în sensul că votul dat de cetățenii moldoveni a fost nu atât unul de susținere a guvernării din ultimii ani, cât de susținere a parcursului european. Faptul că până la sfârșitul anului nu a existat un anunț de formare a unei coaliții, au existat discuții privind atragerea în coaliția partidului comunistilor, ce spune asta despre clasa politică din Republica Moldova și în ce măsură lucrurile se pot schimba în țară cu această clasă politică?

Nicu Popescu: Faptul că negocierea unei noi coaliții durează câteva săptămâni după alegeri nu este un lucru nou, nici în cazul Republicii Moldova, nici în plan regional. Însăși viteza cu care se face acest lucru nu mă preocupă atât de mult, chiar dacă, evident, în special în condițiile Republicii Moldova un acord mai rapid ar fi fost, probabil, benefic.

Până la urmă, ceea ce contează este să vedem dacă clasa politică a înțeles, pe de o parte, lecția Ucrainei, iar pe de altă parte – lecția alegerilor parlamentare din Republica Moldova.

Lecția Ucrainei constă în faptul că un stat putred, disfuncțional și corupt invită și oferă oportunități forțelor externe, dar și forțelor interne care, până la urmă, pot pune sub semnul întrebării existența acestui stat. Eu personal nu am văzut o schimbare semnificativă de traiectorie în politica internă a Republicii Moldova între martie, când a avut loc anexarea Crimeii, și noiembrie. Nu am văzut intensificarea luptei cu corupția, a eforturilor de reformare, nu am văzut în campania electorală viziuni noi apărute de reformare. Toate forțele politice, în loc să pună accent pe analiză și autoperfectarea politicilor interne, au mizat pe cartea geopolitică, destul de simplistă: Est sau Vest. Asta este lecția ucraineană.

Iar a doua lecție pe care, nu știu, rămâne să vedem dacă o va însuși noua guvernare de centru-dreapta – care, eventual, va oferi și Partidului Comunistilor un grad de participare la guvernare – este lecția faptului că popularitatea ideii de integrare europeană în Republica Moldova nu poate fi considerată ca fiind una ireversibilă la nivel de opinie publică și că eșecurile guvernării, inclusiv și eșecul de a combate corupția duce la discreditarea politicilor de integrare europeană, creând probleme structurale pe viitor.

Până la urmă, cred că toate partidele de centru-dreapta – PD, PLDM și PL – au nevoie de o resetare internă foarte, foarte serioasă. S-a văzut, pe ultima sută de metri, că mulți din reprezentanții acestor partide își pierduseră energia și dorința de a continua reformele.

În 2009 populația își dorea o schimbare, iar schimbarea de atunci era întruchipată de partidele de centru-dreapta. Iar acum populația Republicii Moldova din nou își dorește o schimbare pentru că, în ultimii ani, guvernarea nu a răspuns la mai multe întrebări cruciale, inclusiv și probabil în primul rând sub aspectul nivelului de corupție din Republica Moldova. Așadar,

populația Republicii Moldova continuă să-și dorească schimbarea, însă de această dată schimbarea a venit din direcția lui Dodon și Usatii, ceea ce este un lucru foarte periculos.

Or, dacă în următorii unu-doi ani partidele de centru-dreapta nu oferă cetățenilor Republicii Moldova o adevărată schimbare, acest lucru va însemna că în următorul ciclu electoral există riscul serios ca „schimbarea eurasiatică” să creeze pericole sistemice pentru Republica Moldova.

■ **Lina Grău:** Tot în contextul schimbării calității guvernării, vedem exemplul Ucrainei unde în Executiv au fost atrași miniștrii cu cetățenie europeană și americană. Credeți că în condițiile Republicii Moldova este posibilă o astfel de evoluție?

■ **Nicu Popescu:** Cred că tehnic acest lucru ar fi posibil în Republica Moldova și chiar ar fi mai simplu decât în cazul Ucrainei. Ucraina nu recunoaște dubla cetățenie și acești noi miniștrii ucraineni au renunțat la cetățenie lor anterioare – lituaniană, americană și georgiană – pentru a lua cetățenia Ucrainei. În Republica Moldova nu ar apărea la o astfel de problemă, pentru că aici dubla cetățenie este permisă.

Sincer să fiu, impresia mea este că clasa politică de la Chișinău nu este gata și nu-și dorește o re-startare și o accelerare a reformelor care ar veni la pachet cu niște numiri eventuale de acest tip. Mai este și un alt aspect: până la urmă, dacă chiar îți dorești niște reforme profunde, acest

lucru poate fi făcut nu neapărat cu străini, dar prin atragerea mai multor cetățeni moldoveni, din Republica Moldova sau din afară, cu viziune, cu experiență – în business, în mediul de afaceri, în bănci mari internaționale. Există mii și mii de moldoveni care lucrează pentru cele mai mari companii din lume, cu foarte multă experiență.

Dar impresia mea nu este că actuala clasă politică chiar își dorește o schimbare principală a metodelor de guvernare. Au existat câteva excepții, de exemplu ministrul Educației, Maia Sandu, este o astfel de excepție pozitivă. Însă, până la urmă, eu nu văd ca Partidul Liberal, Partidul Democrat și Partidul Liberal Democrat chiar să deschidă motorul guvernării pentru a asigura o guvernare cu fețe mai noi, potențial mai competente și mai puțin corupte decât am văzut în ultimi ani.

Și, până la urmă nu este neapărat să ne focalizăm doar pe ministere. De exemplu, de ce nu, s-ar putea discuta reformarea metodelor de gestionare a patru instituții cheie din stat: pe de o parte fiscal: Inspectoratul fiscal și vama, dar și Procuratura generală și Centrul Național Anticorupție. Scoaterea acestor patru instituții din sistemul de departajare politică a funcțiilor, numirea în aceste posturi a unor persoane cu credibilitate, indiferent de faptul dacă sunt originari sau nu din Republica Moldova, ar putea schimba foarte serios modul cum a fost guvernată Republica Moldova până acum. Mod care – am văzut acest lucru acum la ultimele

alegeri – nu inspiră foarte multă încredere practic majorității cetățenilor.

■ **Lina Grău:** Unul dintre lucrurile importante care ar urma să se producă în 2015 este summitul de la Riga, unde Republica Moldova ar vrea să depună o cerere de aderare la UE. Este fezabil acest obiectiv? Care ar fi prioritățile care trebuie punctate în așa fel încât parcursul european să devină fezabil?

■ **Nicu Popescu:** Răspunsul de la Bruxelles către această cerere de aderare nu se va face în funcție de simbolismul sau calendarul acestei depuneri, ci în funcție de cât a făcut Republica Moldova pentru a se apropia de standardele europene pentru a implementa Acordul de Asociere.

Or, foarte multe lucruri din Republica Moldova ridică mari semne de întrebare în Uniunea Europeană: și situația din jurul concesionării aeroportului, și situația din jurul Băncii de Economii, și spălarea prin Republica Moldova 17 miliarde dolari, dar și multe, multe alte situații care nu ar trebui să se întâmple în condițiile unui stat funcțional. Or, nimeni nu-și dorește în interiorul Uniunii Europene un stat disfuncțional.

Și în acest sens, da, Republica Moldova poate să depună o cerere de aderare, dar adevăratul răspuns la aceasta Uniunea Europeană îl va da peste câțiva ani, după ce va analiza dacă Republica Moldova și-a îmbunătățit guvernarea, dacă există mai puțină corupție, dacă investitorii europeni se ciocnesc de mai puține probleme cu instituțiile statului Republica Moldova.

Viorel Chivriga: Pe partea economică, reformele întârziate ne-au jucat festa în anul 2014

În opinia expertului economic Viorel Chivriga, anul 2014 a fost un an al lecțiilor date Republicii Moldova. Rămâne de văzut însă dacă Chișinăul le-a și învățat, aceste lecții.

■ **Viorel Chivriga:** În anul 2014, cele trei state care au semnat Acordul de Asociere cu UE au fost de fapt ținta acțiunilor de destabilizare din partea Federației Ruse. Faptul că Republica Moldova a fost afectată

mai puțin arată că totuși au fost întreprinse unele măsuri destul de bune din partea guvernării. Totuși, suveranitatea Republicii Moldova a fost subminată în câteva rânduri. Chiar în perioada în care au atins cote maxime evenimentele din Ucraina apăreau și unele aluzii că Republica Moldova și Georgia ar putea să fie următoarele ținte.

Pe plan economic am fost loviți foarte crunt de deciziile luate în mod arbitrar de instituțiile rusești Rosselkhoznadzor, Rospotrebnadzor. Dacă Republica Moldova a făcut sau nu față provocării rămâne de discutat. De fapt, aceste evenimente au scos la iveală unele vulnerabilități pe care le avem și asupra cărora trebuie să lucrăm pe viitor.

Ceea ce m-a surprins plăcut este faptul că toate cele trei țări – Republica Moldova, Ucraina și Georgia – au dat dovadă de demnitate, nu au cedat, au mers înainte și au semnat Acordul de Asociere cu UE. Acordul este un document care poate fi baza programului de guvernare a Republicii Moldova pentru următorii patru ani, dar și un program de modernizare a țării, unul care ne-a lipsit în ultimele două decenii.

Pe partea economică, reformele întârziate ne-au jucat festa în anul 2014, iar cei care au pățimit au fost oamenii simpli, agenții economici care s-au consacrat unor activități economice utile țării, dar care au pierdut enorm.

Pe de altă parte, chiar am fost plăcut surprins de solidaritatea pe care au demonstrat-o alte state, chiar și din spațiul CSI, cu Republica Moldova, Ucraina și Georgia, un sprijin foarte mare a venit din partea statelor UE și a SUA. Poporul Republicii Moldova a sesizat acest lucru, acest suport acordat nu numai în materie economică, dar și prin finanțarea diverselor domenii din sfera economică, politică și socială.

Sunt lucruri care arată că anul 2014 a fost unul cu adevărat crucial pentru Republica Moldova și marea dilemă care a avut loc pe 30 noiembrie a arătat că țara este pe un drum bun, dar un drum pe care, în continuare, trebuie să pășim cu dreptul. Asta, deoarece la aceste alegeri am fost chiar pe muchie de cuțit și acest

lucru a deranjat foarte multă lume. Deci, guvernarea trebuie să pășească în tandem cu poporul, trebuie să vină cu reforme nu doar inițiate, ci și finalizate, iar reformele să fie resimțite și de populație.

Anul 2015 trebuie să fie unul nu doar de cotitură și de continuare a celor începute în 2014, dar trebuie să fie și un an al realizărilor. Trebuie să fie realizate toate reformele pe care le-am inițiat până acum.

■ **Lina Grău:** Anul 2014 se încheie pe fundalul unei crize economice profunde în care a intrat Federația Rusă ca urmare a agresunii asupra Ucrainei. Ați spus că Republica Moldova a fost puternic lovită de Federația Rusă prin embargouri economice. Dincolo de asta, aceste presiuni au forțat într-o anumită măsură producătorii locali să caute alte piețe și în consecință sunt voci care spun că aceste embargouri salvează în acest moment Republica Moldova de o foarte profundă criză economică de genul celei din 1998, când economia moldovenească era mult mai conectată cu piața rusească.

■ **Viorel Chivriga:** Eu nu sunt părtașul ideii că sancțiunile impuse de Federația Rusă au adus niște beneficii pentru Republica Moldova. Deoarece în urma blocării exporturilor în Federația Rusă, în urma blocajelor în circulația liberă a cetățenilor noștri, în urma șantajului politic și economic venit de la Moscova Republica Moldova nu a avut de câștigat. Nu au câștigat oamenii simpli – ei practic au fost cel mai tare loviți și sunt sute de mii de oameni care, până la urmă, au fost cei care au pățimit. Aceasta a și fost ținta acțiunilor rusești, pentru că prin asta, Rusia a încercat să producă o situație de nesupunere a unei mari părți a populației. De fapt, sunt niște acțiuni care nu se încadrează în niciun fel în dreptul internațional.

Pentru a nu avea situații similare pe viitor, situația economică trebuie să fie foarte bine monitorizată. Ceea ce s-a întâmplat în Republica Moldova în sistemul bancar arată că aici avem foarte multe probleme care pot genera situații care pot ieși de sub control și pot provoca pagube enorme. Trebuie să se pună accent pe diversificarea piețelor de desfacere. Nu am făcut lucrul acesta la timp

și nu o facem nici acum. Și lucrul acesta este un lăstar care va duce, din nou, la roade nedorite pe viitor – aici trebuie să lucrăm foarte serios în următorii ani.

În primul rând, trebuie să învățăm să aducem multă competitivitate în economia națională, să o aducem din rezervele de pe intern, dar trebuie să ne gândim și la competitivitatea pe care o pot aduce marii și micii investitori din afara țării. De aici pot veni niște elemente cheie pentru modernizarea țării – transferul de expertiză, de experiență și de tehnologii. Este ceva ce nu avem în acest moment în țară. Pe de altă parte, dacă vorbim despre diversificare, trebuie să învățăm nu numai să producem, dar și să intrăm pe alte piețe. Ar fi oribil să ne uităm numai spre piața estică sau spre cea vestică. Mai sunt și alte piețe și trebuie să învățăm să le cucerim și pe acelea.

■ **Lina Grău:** Ați amintit despre scrutinul din 30 noiembrie. Avem deja aproape o lună în care cele trei partide care au declarat că vor face o coaliție pro-europeană nu reușesc să ajungă la un consens. De ce se întâmplă acest lucru, care ar putea fi repercusiunile asupra stărilor de spirit din societate și asupra parcursului european?

■ **Viorel Chivriga:** Eu cred că responsabilitatea politicienilor noștri a fost tot timpul o problemă foarte mare. Aici chiar că nu ar trebui să se aștepte luni întregi pentru discutarea unui lucru care este indiscutabil: crearea unei coaliții pro-europene. Da, această coaliție trebuie să fie menținută, această coaliție trebuie să arate complet altfel decât a arătat până acum, să fie o coaliție de partide responsabile.

Există programele electorale ale partidelor, care conțin foarte multe lucruri din Acordul de Asociere și din fostul program de guvernare care nu a fost realizat integral. Anume aici trebuie să fie baza viitorului program de guvernare. Acest guvern pe care îl așteptăm trebuie să fie de o calitate ireproșabilă în ceea ce privește programul de guvernare, în ceea ce privește persoanele care vor fi promovate în acest executiv și în structura guvernului.

Avem nevoie de un număr optimizat de ministere, agenții, dar mai avem nevoie și

de foarte multă responsabilitate în ceea ce privește realizarea obiectivelor care stau în fața fiecărui minister, a fiecărui funcționar public. Și aici, la realizări, trebuie să fim foarte vigilenți – noi promitem lucruri destul de ambițioase, dar de multe ori uităm să le finalizăm pentru a putea veni cu niște rezultate concrete în fața alegătorului.

■ **Lina Grău:** Din punctul Dvs. de vedere, care sunt prioritățile pentru 2015 și dacă credeți că, așa cum au declarat autoritățile moldovene anterior, am putea depune o cerere de aderare la UE la summitul Parteneriatului Estic de la Riga?

■ **Viorel Chivriga:** Privitor la aderare, depinde foarte mult de prestația Republicii Moldova. Acordul de Asociere trebuie realizat, trebuie să se implice toată societatea. Și instituțiile de stat, comunitatea de afaceri, administrația publică locală, sectorul academic, sectorul neguvernamental, dar și fiecare persoană în parte își poate găsi un loc în acest amplu proces de renovare a țării. Pe de altă parte, relațiile cu donatorii, cu partenerii Republicii Moldova sunt foarte bune, dar noi trebuie să demonstrăm pe terenul nostru, aici, în Republica Moldova, că putem finaliza reformele.

Una dintre cele mai importante reforme este cea din domeniul justiției – o reformă așteptată de toată populația Republicii Moldova, dar care va fi subminată și torpilată de cei care activează în acest sector, de judecătorii care au rămas aceeași ca și acum 10 ani.

În același timp, avem nevoie de reforme ambițioase în economie. Avem o economie care într-adevăr trebuie să fie modernizată și cu cât mai rapid, cu atât mai bine.

Modelul actual este un model complet depășit, nociv. De aici se ajunge foarte rapid la ceea ce avem de făcut. De exemplu, la îmbunătățirea climatului de afaceri, despre care vorbim de decenii, dar care rămâne unul criticat, unul prost privit și unul care trebuie să fie schimbat rapid. Este nevoie și de soluționarea unor probleme mai vechi. De exemplu, mariajul dintre politic și economic distruge concurența în țară, sperie investitorii, distruge companii, subminează dezvoltarea unor sectoare ale economiei.

Trebuie să ne mai gândim și la calitatea resurselor umane. Trebuie să învățăm oamenii să gândească, să lucreze pe nou, să aducă experiență, să aducă expertiză din afară. Acest domeniu are legături foarte directe cu sectorul academic din țară, care, și acesta, trebuie reformat.

Ceea ce se întâmplă acum în sectorul educației eu cred că este un exemplu de maturitate. Da, este greu, este neplăcut, doare în unele cazuri, dar așa se fac reformele.

Dacă vorbim de sănătate, acolo lucrurile sunt și mai complicate și chiar ne pun pe gânduri – e mai degrabă un exemplu despre cum nu trebuie făcute reformele. Ceea ce se întâmplă în satele Moldovei arată că în multe cazuri oamenii sunt lipsiți de posibilitatea nu numai de a realiza ceva pe plan economic, dar sunt lipsiți de niște servicii despre care nu mai putem discuta în secolul XXI – ele pur și simplu trebuie să existe în fiecare localitate.

■ **Lina Grău:** În concluzie, se poate spune că anii 2014-2015 sunt cei în care Republica Moldova are șanse bune de a se rupe de spațiul estic și de a merge către UE?

■ **Viorel Chivriga:** Anul 2014 deja a arătat că o altă cale nu există. Bine, s-a discutat intens despre Uniunea Vamală, dar asta a fost și un truc și în același timp o cale falsă. Ceea ce se întâmplă acum în Federația Rusă vorbește despre faptul că acest proiect nu este sustenabil și este doar o cursă pentru a deturna unele țări care își doresc un alt viitor decât cel din spațiul ex-sovietic.

Anul 2015 trebuie să fie un an al reformelor. Este un an în care trebuie să demonstrăm că putem realiza reforme, că putem schimba țara și că putem fi altfel decât cum am fost până acum. Dar cel mai important este că 2015 e primul an după scrutinul electoral – este unul de reforme. În anii următori – 2016-2017 – câmpul favorabil reformelor se va diminua, dacă acestea nu vor fi făcute anul viitor. Deci, cele mai ambițioase reforme trebuie făcute în 2015 și pentru asta avem nevoie de o garnitură guvernamentală fermă, responsabilă, care să adune personalități care pot să-și asume aceste reforme și să le realizeze.

■ **Lina Grău:** Și dacă clasa politică nu va face lucrurile despre care ați vorbit?

■ **Viorel Chivriga:** Ceea ce s-a întâmplat în campania electorală și în noaptea de 30 noiembrie cred că trebuie să fie un semnal foarte clar pentru toată clasa politică: electoratul, populația îi penalizează pe cei fricoși, pe cei care își asumă multe responsabilități dar nu țin cont de ele, precum și pe cei care vin cu programe electorale sterile. Pe 30 noiembrie noi am fost la un pas de a uita și de cursul european, și de populația care are viziuni pro-europene, și de partenerii din afara țării care ne-au susținut în ultimii ani. Deci, eu cred că este un semnal foarte clar: oameni buni, apucați-vă de lucru!

Mihai Cernencu: Chiar dacă Rusia își va redeschide piața, trebuie să înțelegem că acolo crizele se vor mai repeta

Anul 2014 va intra în istorie și din cauza situației regionale tensionate: a agresiunii militare ruse împotriva Ucrainei și a anexării Crimeii. Lumea, așa cum am cunoscut-o în

ultimii 50 de ani, s-a schimbat dramatic în acest an, au comentat mai mulți experți internaționali după ce Rusia a decis să nu mai țină cont de principiile și acordurile internaționale și a anexat

Crimeea prin forță militară. Profesorul universitar Mihai Cernencu nu este însă de acord cu acest punct de vedere.

Mihai Cernencu: Federația Rusă este cea care susține că lumea s-a schimbat și că trebuie să acceptăm noile realități. Eu nu cred acest lucru. Atâta timp cât există Organizația Atlanticului de Nord (NATO), cât există Uniunea Europeană, cât există actuala structură a relațiilor internaționale, nu putem să vorbim despre faptul că după anul 2014 lumea nu va mai fi aceeași.

Au apărut o serie întregă de idei în Federația Rusă care, în opinia mea, sunt bizare. De exemplu, reprezentanții diplomației ruse, dar și șeful Kremlinului, afirmă că „NATO se apropie de hotarele Rusiei”. Acest lucru este o adevărată aberație. NATO, prin SUA, are hotar direct cu Federația Rusă la Răsăritul Depărtat, Turcia este membră a NATO din 1947. Nu vad cum intrarea Bulgariei a fost de natură să apropie NATO de Federația Rusă, în condițiile în care Turcia are hotar direct cu Rusia. Iar România nici pe departe nu are hotar comun cu Federația Rusă. Este adevărat că la NATO au aderat și Țările Baltice, dar au făcut-o din simplul motiv că le este frică de o nouă invazie a Federației Ruse, această moștenitoare a URSS, pentru că Moscova a încercat tot timpul să destabilizeze aceste state.

Politica externă a țarismului și politica externă a URSS nu se deosebește deloc de politica externă a Federației Ruse. În 1939 Uniunea Sovietică a creat republica

sovietică socialistă karelofină, cu scopul de a începe un război în Finlanda. Din fericire, 11 mii de voluntari internaționali au venit și au dat o ripostă hotărâtă Uniunii Sovietice. Presa sovietică de atunci scria că URSS nu face război cu Finlanda, ci susține republica karelofină ca să lupte cu regimul burghez de acolo. Asta, în timp ce noi știm că Uniunea Sovietică a fost pur și simplu măturată din Liga Națiunilor pentru agresiunea împotriva Finlandei. Iar astăzi, vedem Luhanskul, Donețkul, republica transnistreană... Vă asigur că nu se deosebește prin absolut nimic politica externă a URSS de cea promovată în prezent de Federația Rusă.

În plan economic, Rusiei i-a fost suficientă o jumătate de an ca să resimtă din plin embargoul pe care l-au impus țările UE și SUA în legătură cu Ucraina. La început, Moscova spunea că sancțiunile europene nu o afectează. S-a văzut totuși că nu e chiar așa. Iranul, de exemplu, 40 de ani trăiește sub embargou. Ceea ce înseamnă că economia țării funcționează totuși după anumite legi economice. În timp ce în Rusia actuală nicio lege economică nu se respectă.

Conjugate, sancțiunile externe și situația internă, dar și scăderea dramatică a cotațiilor petrolului pe piața internațională, i-au adus Rusiei situația actuală. Rusia s-a ridicat din genunchi, dar probabil că genunchii creșteau

de la burtă, că astăzi economia Federației Ruse s-a pomenit pe burtă.

Lucrurile acestea sunt atât de bizare și de ciudate, încât la un moment dat ți se pare că este un film SF. Cel puțin nu seamănă a realitate. Și nu pare ca acest stat numit Federația Rusă să trăiască cu priză la realitate. Eu cred că adevărata trezire la realitate va veni după Revelion. Pentru că deprecierea drastică a rublei denotă o neîncredere în Guvern, în Putin și în sistemul financiar al Federației Ruse. Și va începe procesul de retragere a banilor din bănci. Or, aici va începe catastrofa, iar „krîmnaș” și „krîmnaș-iștii” vor rămâne în istorie. Lucrurile sunt atât de grave în viitor, încât eu am o mare certitudine că ceea ce a făcut Rusia în Ucraina ar putea să se extindă în Federația Rusă.

Lina Grău: Apropo, despre această situație financiară complicată din Federația Rusă, la Chișinău există două curente de opinii. Unii spun că situația de acolo nu ne afectează, pentru că nu mai suntem atât de conectați cu piața rusească cum eram acum niște ani. Alții spun că oricum situația din Rusia afectează Republica Moldova destul de mult și va implica și un impact asupra valutei naționale, asupra comerțului și asupra situației migranților. Dvs. cum vedeți lucrurile?

Mihai Cernencu: Eu mulțumesc tuturor sfinților că Republica Moldova totuși nu este atât de conectată în sensul relațiilor economice cu Federația Rusă, datorită embargourilor pe care Moscova ni le-a impus. Și slavă domnului!

Noi vom fi afectați în măsura în care avem depozite în băncile din Federația Rusă și acele bănci de aici care au aceste depozite s-ar putea să se întâmple să nu mai recupereze nimic.

În al doilea rând, vă imaginați că muncitorii din Federația Rusă, care sunt cam 25-27 la sută din toți migranții, ar putea să se întoarcă înapoi, pentru că ei vor lucra degeaba? Eu nu cred că salariile lor vor fi majorate de trei ori. De exemplu, să luăm un muncitor care primea 20 mii ruble. Când euro era 40 ruble sau dolarul – 30 ruble, situația era una. Când dolarul a devenit 60-70 de ruble, situația s-a schimbat – muncitorul nu mai are ce trimite înapoi acasă, el abia dacă își asigură existența acolo.

Al treilea aspect. Eu știu ce s-a întâmplat în 1997-1998, când foarte mulți exportatori de zahăr, de fructe, de legume au rămas de fapt cu nimic. Au avut contractele semnate în ruble, iar rubla a zburat de la 6 ruble un dolar la 30 ruble un dolar. Când au primit banii în ruble, exportatorii umblau și plângeau. Acum, pentru noi este important să ne învățăm lecția – indiferent care este situația, indiferent ce se întâmplă, chiar dacă se deschid toate porțile pentru comerț, noi trebuie să înțelegem o dată și pentru totdeauna că în Rusia crizele se vor mai repeta. Eu știu ce s-a întâmplat în 1988-1989, eu știu ce s-a întâmplat în 1998, iată că acum avem 2014-2015 și eu nu sunt sigur că acest lucru nu se va mai repeta. Deci, câte experiențe le mai trebuie cetățenilor noștri și politicienilor ca să înțeleagă că acolo nu e sigur?

Eu cred că în acest sens noi avem de făcut foarte mult, iar UE ne ajută să transpunem în practică Acordul de Asociere. Iar Acordul de Asociere, prin banii care îi dă UE, încearcă să ne învețe pe noi cum să facem comerț, cum să fie calitatea produselor noastre și cum trebuie să arate produsele noastre ca să fie competitive pe piața UE.

Lina Grău: De ce se teme Rusia de semnarea Acordului de Asociere de către Ucraina și Republica Moldova?

Mihai Cernencu: Rusia pierde piețele de desfacere. Unde își va vinde Rusia produsele sale în altă țară decât în Ucraina, unde sunt 45 milioane de cumpărători?

În al doilea rând, este cea mai mare frică a lui Putin că, odată cu începutul democratizării și prosperității în Ucraina, exemplul pe care îl va da Ucraina ca un stat modernizat, democratic va fi de sute de mii de ori mai periculos decât orice armă pusă la hotar cu Federația Rusă. Exemplul Ucrainei poate fi năucitor pentru opinia publică din Federația

Rusă. Asta este de fapt teama cea mare și motivul pentru care Rusia încearcă cu atâta înverșunare să destabilizeze Ucraina. A avea o Ucraină prosperă la hotar, a avea o Ucraină democratică, cu atât mai mult pe piețele căreia nu va putea intra, înseamnă de fapt începutul sfârșitului Federației Ruse.

Lina Grău: Unul dintre evenimentele importante ale anului au fost și alegerile parlamentare din 30 noiembrie. S-a vorbit mult despre faptul că acest scrutin a fost unul decisiv pentru cursul european al Republicii Moldova. Cum ar trebui să se comporte clasa politică de la Chișinău pentru ca acest parcurs european să poată continua și să fie resimțit și de cetățeni?

Mihai Cernencu: Dacă oamenii intră în politică ca să aibă beneficii, avem ce avem acum. Dacă însă intră în politică și au interesul statului, este cu totul altceva. Cehia, Estonia, Polonia și încă două-trei țări au avut astfel de politicieni responsabili. De aici pornește totul. Pentru că politica în beneficiul societății nu o poate face oricine.

Spre exemplu, la noi politica aduce profit. Iar dacă politica aduce profit nu mai poți să aduci beneficii societății și cetățenilor.

Lina Grău: Dacă această situație, ușor tristă, pe care o descrieți va perpetua, perspectiva Republica Moldova de a ajunge în UE pare una incertă. Ce ar trebui să se schimbe în modul de a face politică? Există factori de schimbare în Republica Moldova?

Mihai Cernencu: Atâta timp cât ceea ce am spus mai sus despre politica care aduce beneficii unora va rămâne valabil în Republica Moldova, noi vom sta acolo unde suntem și azi. Lucrurile pot începe să se schimbe în momentul în care vor veni tinerii noștri bine instruiți, care sunt foarte mulți peste hotare, și care ar putea cu certitudine să preia mecanismele ale guvernării, inclusiv ministerele. Masa critică când va veni

încoace, doar atunci lucrurile se vor schimba. Și doar prin tineri.

Lina Grău: Vedeți posibilitatea pentru Republica Moldova de a se apropia mai mult de UE în 2015? Vedeți un Guvern funcțional la început de an?

Mihai Cernencu: Eu mi-aș dori să avem un Guvern până la sfârșitul anului, dar nu știu dacă se va întâmpla acest lucru. Mi-aș dori o alianță mai largă decât aceste trei partide, pentru că s-ar mări astfel baza socială pentru integrarea europeană și susținerea ei. Programul de guvernare trebuie să corespundă Acordului de Asociere. Autoritățile au de adoptat anul viitor peste 300 de legi care trebuie să ducă la armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația UE, ceea ce este foarte mult și foarte complicat de făcut.

Mi-aș dori ca la summitul Parteneriatului Estic de la Riga să se realizeze ceea ce autoritățile au spus în 2013 – să depunem o cerere de aderare la UE. Există și la nivel personal sunt niște relații destul de bune dintre Lurie Leancă și Jean-Claude Juncker, președintele Comisiei Europene, sunt importante și întâlnirile și vizita pe care o va efectua în Republica Moldova Donald Tusk, președintele Consiliului European.

Dar, în acest parcurs, sunt două condiții inerente – lupta cu corupția și reformele. Aici se va aplica principiul „mai multe reforme – mai mulți bani, mai puține reforme – mai puțini bani”. Această interdependență dintre ceea ce facem noi și finanțările din UE ar putea să devină fundamentală și pentru politicieni, și pentru Guvern, dar și pentru Republica Moldova ca stat.

Unica soluție de modernizare a Republicii Moldova este Uniunea Europeană. Unica soluție ca să creăm un stat prosper este UE. Unica soluție să vedem oamenii civilizându-se este să mergem către UE.